

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
“Elm-Təhsil İntegrasiyası” məqsədli grant müsabiqəsinin
(EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

YEKUN ELMİ-TEKNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı integrasiyası**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Hüseynova Mahirə Nağı qızı**

Grantın məbləği: **23 100 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)-71/07/5-M-23**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **11 sentyabr 2020-ci il**

Grant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **6 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 noyabr 2020-ci il – 01 may 2021-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesə geniş istifadə olunmuşdur. batda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar

Yerinə yetirilmiş işlər. Layihə ilə bağlı 2 mərhələdə geniş tədqiqat işləri aparılmışdır. Layihədə nəzərdə tutulan bütün məsələlər bu və ya digər məqalələrdə öz əksini tapmış, məqalələr respublika və beynəlxalq səviyyəli konfranslarda, eləcə də xarici jurnal və məcmuələrdə dərc olunmuşdur.

İstifadə olunmuş üsul və yanaşmalar. Dialekt xüsusiyyətlərinin yayılma arealının təyininə izoqlosların müəyyənləşdirilməsi üçün *oxşar dil hadisələrinin qeyd edilməsi üsulu; müşahidə və təcrübə üsulları; məntiqi üsul və s.*

Müqayisəli-tarixi metod; müqayisəli-tutuşdurma metodu. *Müqayisəli-tarixi metod* əsasında qədim və orta əsr yazılı abidələri ilə müasir türk dilləri dialektlərində onlara uyğun daha sonrakı dil faktları müqayisə edilmiş, qarşılıqlı integrasiya dilin bütün səviyyələri (fonetik, leksik, morfoloji və sintaktik) üzrə araşdırılmışdır. *Müqayisəli-tutuşdurma metodu.* Türk dillərinin müqayisəli öyrənilməsində geniş tətbiq olunan bu metod əsasında linqvistik tutuşdurma üsulu ilə layihə işi Azərbaycanda yerinə yetirildiyi üçün Azərbaycan dili dialekt və şivələri əsas götürülərək digər türk dilləri dialektləri ilə müqayisə edilmiş, spesifik fonetik, morfoloji və leksik qatlar üzə çıxarılmışdır.

Elmi yanaşma. 1. XX əsrin sonlarına qədər türk xalqlarının tarixi, dili, məskunlaşdıqları ərazilər, türklərin ilk vətəni, ilk dialekt parçalanmaları, ilk miqrasiyaların istiqaməti haqqında tarixi faktların üzərinə "qara pərdə" endirilmiş, faktlar təhrif edilmiş, tarixi həqiqətlərin üzə çıxarılmasına ciddi qadağalar qoyulmuşdur. Türk dillərinin dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası layihəsinin iştirakçıları öz tədqiqatlarına bu amilləri nəzərə alaraq yanaşmış, onu öz tədqiqatlarının leytmotivi etmişlər.

2.Məlumdur ki. türk dillərinin tarixinə aid faktların çox mühüm hissəsi onların dialektlərində qorunub saxlanmışdır. Bu fakt türk dilləri dialektlərinin öyrənilməsinin zəruriliyini göstərir. İndiyə qədər türk dillərinin dialektlərinə aid tədqiqatlar bir qayda olaraq bir dilin dialektlərinin geniş şəkildə öyrənilməsi istiqamətində, ya bir bölgənin dialektləri və ya onun dilin başqa dialektlərinə təsiri ilə müqayisə əsasında, ya da ədəbi dillə müqayisəli öyrənilmişdir. Türk dilləri dialektlərinin bir dilin dialektlərinin qarşılıqlı münasibəti, təsiri səviyyəsində, yəni başqa türk dilləri dialektlərindən təcrid olunmuş şəkildə öyrənmək yüksək elmi nəticələr əldə etməyə imkan vermir. Türk dillərinin tarixini öyrənmək istiqamətində aparılan istənilən tədqiqat işi araşdırmaların bir dilin hüdudlarını aşaraq ya bir dil qrupu, ya da ümumən dilin mənsub olduğu və ya onlardan ən yaxın olan dil qrupları ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsinin zəruriliyi onun onun aktuallığını sübut edir və bu tədqiqatın aparılmasını şərtləndirir. Layihə iştirakçıları bu zərurəti nəzərə alaraq öz araşdırmalarına bu aspektdən yanaşmış, tədqiqatları həm ümumən dilin mənsub olduğu dil qrupları arasında, həm də konkret olaraq oğuz və qıpçaq dil ailələrinin qarşılıqlı inteqrasiyası istiqamətində aparmışlar.

2 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)

100%

3 Hesabat dövründə alınmış **elmi nəticələr** (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)

Elmi nəticələr. Türk dilləri dialektləri özündə dilin inkişafı, tarixi ilə bağlı çox mühüm faktları mühafizə edib saxlayır. Ona görə dialektlərin qarşılıqlı inteqrasiyası şəraitində tədqiqi aşağıdakı nəticələri əldə etməyə imkan vermişdir: 1.Türk dillərinin tarixi inkişaf mərhələlərini özündə ehtiva edən "Təsnifatın" mərhələlərinin müəyyənləşməsində Ən qədim türk dövrünün hun və və Altay mərhələsi ilə deyil, türklərin ilk vətəni Ön Asiya - Azərbaycandan (Azərbaycanın ilk dövlət qurumu Aratta, Lullubim və s. ilə) başladığı təsdiq olunmuşdur.

2. Məhz bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlar nəticəsində türklərin ilkin vətəni olan Ön Asiya – Azərbaycan "dünyanın qədim mədəni ocaqlarından biri kimi" müasir insan tipinin formalaşdığı, təşəkkül tapdığı, ilkin miqrasiyaların, ilk dialekt parçalanmalarının baş verdiyi ərazi olduğu layihədə müxtəlif istiqamətdə aparılan tədqiqatlar nəticəsində təkzibedilməz faktlara çevrilmişdir.

3.Türkologiyada müasir dövr üçün aktualıq kəsb edən məsələ Altayşünaslıq nəzəriyyəsinin yeni elmi baxış bucağından təhlil edilməsi zərurəti müəyyənləşmiş və bu istiqamətdə yeni faktlar əldə edilmişdir.

4.Türk dillərinə aid dialektoloji araşdırmalarda dialekt və şivə sözlərinin tədqiqində maraqlı leksik və morfoloji xüsusiyyətlər üzə çıxır. Lakin ilk öncə sözlərin mühüm fonetik xüsusiyyətlərini araşdırmaq və onları morfoloji cəhətdən qruplaşdıraraq elmi-nəzəri aspektdən təhlil etmək ehtiyacı hiss olunur. Fonetik hadisə və qanunların fəaliyyəti ümumtürk dilləri dialekt və şivələrində müxtəlif dərəcədədir. Hadisə və qanunların bəziləri ümumtürk dilləri dialektlərinin birində

geniş dairədə fəaliyyət göstərdiyi halda, digərində ya müşahidə olunmur, ya da daralır. Türk dilləri dialektlərində sözlərin səs qabığının dəyişməsi səs qanununa əsaslanır. Sözlər sait və samit əvəzlənmələri ilə, səs artımı, səs düşümü və səs yerdəyişməsi ilə fərqli şəkildə düşür ki, qohum dillərin dialektlərində belə hallar intensiv şəkildə müşahidə olunur. Türk dilləri dialektlərində dodaqlanma və labiallaşma hadisələri xarici substrat deyil, türk dillərində tarixən müşahidə olunan fonetik proseslər kimi yazılı abidələrdə də əks olunmuşdur.

5. Türk dillərinin qrammatik yaxınlığı onların müqayisəli-tarixi qrammatikasının yaranmasını çətinləşdirdiyi halda, Hind-Avropa dillərinin qrammatikasındakı dərin ayrılımlar, fərqlər bu dillərdə müqayisəli-tarixi metodun tətbiqi işini şərtləndirir. Belə aydın olur ki, qrammatika sahəsində bir-birinə çox yaxın olan qohum dillərdə qrammatik münasibətlərin tarixi mənzərəsini müəyyən etmək çox çətinidir; müasir türk dilləri dialektlərində qrammatik sistemin bütün ümumi və inteqral əlamətləri morfoloji kateqoriya göstəriciləri ilə ifadə olunur.

6. Türk dillərində leksik-semantik ayrılımlar fonetik və qrammatik ayrılımlardan daha çoxdur. Bu isə türk dillərinin leksik-semantik münasibətlərinin tarixi mənzərəsini kifayət qədər əks etdirir və türk dillərinin tarixini öyrənməyin vacibliyini göstərir. Türk dillərinin leksikası areallar üzrə tədqiq olunsada, bu sözlərin semantik eyniliyi diqqətdən kənar qalmışdır. Bir dil ailəsi üçün, ya da ümumən bütün türk dilləri üçün formaca eyni olan leksik vahidlərin semantik cəhətdən türk dilləri və dialektlərində fərqli mənələrə malik olması faktları mövcuddur.

7. Türk dillərinin bu istiqamətdə (oğuz qıpçaq dialektləri qarşılıqlı inteqrasiyası kontekstində) araşdırılmasını əslində bütün türk dialektlərinin qarşılıqlı inteqrası şəraitində öyrənilməsi üçün başlanğıc mərhələ hesab etmək olar. Layihənin iştirakçıları bu sahədə səriştəli mütəxəssislər kimi öz gələcək tədqiqatlarında daha dərin araşdırmalar aparmaq niyyətindədir.

Elmi nəticələrin yenilik dərəcəsi. Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası məsələsi kompleks şəkildə heç vaxt tədqiqata cəlb edilməmişdir. Tədqiqatın bu istiqamətdə aparılması türkologiyada bir yenilikdir. Son dövrlərdə aparılan arxeoloji, antropoloji tədqiqatlar, elmi araşdırmalar nəticəsində əldə olunmuş məlumatlar əsasında dialektoloji və türkoloji tədqiqatlara yeni elmi baxış bucağından yanaşılaraq təhlil edilməsi işi *yenilik dərəcəsinə* müəyyən edir. Yeni elmi faktlar sübut edir ki, məhz Ön Asiya – Azərbaycan müasir insan tipinin formalaşdığı, dilin təşəkkülü, ilkin miqrasiyaların, ilk dialekt parçalanmalarının baş verdiyi ərazidir. Bu təkzibolunmaz faktlara əsaslanaraq türkologiyada çoxdan kök salmış “türklərin Mərkəzi Asiyadan nəşət edərək bütün dünyaya, o cümlədən Azərbaycana – Ön Asiyaya gəlmə olduqları” haqqında yanlış, qərəzli konsepsiyayı inkar etmək, bu araşdırmaların nəticələrinin:

1. Türk dillərinin tarixi inkişaf mərhələlərinin təsnifatında; Altayşünaslıq nəzəriyyəsiindən irəli gələn yanlışlıqların aradan qaldırılmasında tətbiq edilməsi başlıca yenilik dərəcəsi kimi göstərilə bilər; 2. Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası prosesində dominantlıq kəsb edən fonetik, leksik və qrammatik xüsusiyyətlərin daha çox hansı dialekt və şivələrdə qorunduğunun aşkarlanması; 3. İndiyə qədər türk dilləri dialektlərinin bir dilin dialektlərinin qarşılıqlı münasibəti, təsiri səviyyəsində, yəni başqa türk dilləri dialektlərindən təcrid olunmuş şəkildə öyrənmək yüksək elmi nəticələr vermədiyi üçün türk dillərinin dialektlərini bir dilin hüdudlarını aşaraq ya bir dil qrupu, ya da ümumən dilin mənsub olduğu və ya onlardan ən yaxın olan dil qrupları ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsi; 4. Araşdırmaların həm ümumən dilin mənsub olduğu dil qrupları arasında, həm də konkret olaraq oğuz və qıpçaq qrupu dil ailələrinin qarşılıqlı inteqrasiyası istiqamətində tədqiq edilməsi; türk dilləri dialektlərinin müqayisəli təhlilində daha çox leksik müvaziliklər özünü göstərdiyi üçün həmin leksik vahidlərin semantik eyniliyi baxımından araşdırılmasına az əhəmiyyət verildiyi üçün Lyihə həcminə türk dillərinin leksik-semantik münasibətlərinin tarixi

mənzərəsinə diqqət verilməsi; 4. Qloballaşan dünyada inteqrasiya və diferensiasiya proseslərinin qarşılıqlı əlaqəsi şəraitində türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası prosesinin öyrənilməsi də Layihənin yenilik dərəcəsini müəyyən edir. Elmi və təcrübi əhəmiyyəti. Layihənin nəticələri türk dillərinin həqiqi tarixinin öyrənilməsində zəngin elmi materiallar verir və onun *elmi əhəmiyyətini* sübut edir. Tədqiqatda prosesində elmi nəticələrin əldə olunmasında istifadə olunan üsul və yanaşmalar, bu cür tədqiqatların hansı istiqamətdə aparılmasında, gələcək perspektivləri müəyyən edən yolların göstərilməsində böyük *təcrübi əhəmiyyət* daşıyır. Türk dillərinin tarixini öyrənmək istiqamətində aparılan istənilən tədqiqat işi araşdırmaların bir dilin hüdudlarını aşaraq ya bir dil qrupu, ya da ümumən dilin mənsub olduğu və ya onlardan ən yaxın olan dil qrupları ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsinin zəruriliyi onun aktuallığını sübut edir və bu tədqiqatın aparılmasını şərtləndirmişdir. “Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası” layihəsinin iştirakçıları bu zərurəti nəzərə alaraq öz araşdırmalarını həm ümumən dilin mənsub olduğu dil qrupları arasında, həm də konkret olaraq oğuz və qıpçaq dil ailələrinin qarşılıqlı inteqrasiyası istiqamətində aparmışlar.

Nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr. Əldə olunan elmi nəticələr ali mətbəzlərdə tədris olunan “Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası”, “Türkologiyanın əsasları”, “Dialektologiyanın əsasları”, “Azərbaycan dialektologiyası” fənlərinin tədrisində istifadə olunan dərsliklərin yeni elmi faktlarla zənginləşməsində, bir çox məsələlərin yenidən şərh olunmasında, elmi və publisistik mühazirələrə hazırlıq zamanı, tarixi-etimoloji, dialektoloji lüğətlərin tərtibində, gələcək elmi tədqiqatların istiqamətlərinin müəyyən edilməsində dəyərli məlumatlar kimi istifadə oluna bilər.

Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, İmpact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir) *(surətlərini kağız üzərində və CD şəkildə əlavə etməli!)*

f.e.d., prof. Hüseynova Mahirə Nağı qızı (layihə rəhbəri)

A. *Azərbaycan dilinin ismi dialektizmlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 17-25.*

B. *Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində işarə əvəzlilikləri və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.40-44.*

C. *Azərbaycan dilinin bəzi dialekt və şivə leksik vahidlərinin qaqauz dilinə qarşılıqlı inteqrasiyası (Mutual integration of some dialect and accent lexical units of the Azerbaijani language into the Gagauz language). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comrat State University/ Comrat, Moldavia, səh.680-685*

Ç. *Türk dillərində labiallaşma hadisəsi və onun dialekt və şivələrdə substrat qalıqları. Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh.10-18.*

D. *Части речи диалектов и говоров азербайджанского языка и их взаимная интеграция в общетюркские языки. Qazaxistan, Turkic Studies Journal №3, 2021, s.*

E. *Azərbaycan dili və dialekt və şivələrində eliziya (səs düşümü) hadisəsi və onun ümumtürk dillərində qarşılığı. AMEA Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri. Çapdadır.*

Ə. *Для турок очень важно понимать общий язык общения. Материалы V Международного научно-методического онлайн-семинара, Казан 18 февраля 2021 г. с.82-86.*

f.e.d., prof. Məşədiyev Qara

A. Azərbaycan dilinin heyvandarlıqla bağlı dialekt və şivə sözlərin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 26-32.

B. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində feilin əmr formasının morfoloji göstəriciləri və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.170-175.

C. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində qayıdış əvəzlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası (Mutual integration of reflexive pronouns of dialects and accents of the Azerbaijani language into common turkic languages). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh. 672-679.

Ç. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində sifətin dərəcə əlamətlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 19-25.

D. Azərbaycan dilinin dialekt leksikasında məişət əşyalarının adları ilə bağlı sözlər və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. AMEA Əlyazmalar İnstitutu Filologiya məsələləri. №2. Bakı, 2021, səh. 238-245.

E. Azərbaycan dili dialekt və şivələrində cingiltili samitlərlə cingilti samitlərin əvəzlənməsi hadisəsi və onun ümumtürk dillərində qarşılığı. AMEA Əlyazmalar İnstitutu Filologiya məsələləri. Çapdadır.

f.e.d., prof. İsmayılova Mirvəri Abbas qızı

A. Azərbaycan mətbəx kultu leksikasının tarixi-etimoloji təhlili və türk dilləri dialektlərinə inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh.33-45.

B. Azərbaycan dili dialekt və şivə sözlərinin qonşu dillərə inteqrasiyası. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020. Səh.99-102.

C. Türk dilləri dialektlərində fonetik fərqlənmələr/(Phonetic differences in turkish dialects). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia. səh.34-41.

Ç. Türk dilləri və dialektlərində leksik-semantik inteqrasiya və diferensiasiya məsələləri (Issues of lexical-semantic integration and differentiation in turkish languages and dialects). 3ND International Conference Innovative Studies of Contemporary Sciences February 19-21, 2021, TOKYO, Japan.

D. Этнокультурологическая характеристика кулинарной культуры Азербайджана. «Совершенствование методики обучения языкам: площадка обмена прогрессивной практикой». Материалы V Международного научно-методического онлайн семинара, 18 февраля 2021, Казань, стр.120-126.

E. Etnoqrafik səciyyəli dialekt leksikasının türk dilləri dialektlərində qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 26-33.

f.ü.f.d., dos. Səmədova Könül İbrahim qızı

A. Şimal ləhcəsi şivə qruplarının təyini söz birləşmələri və qırçaq dilinə inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 61-71.

B. Şimal ləhcəsi şivə qruplarında idarə əlaqəsi və qırçaq dil elementlərinin təzahürü. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.140-144.

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Aparıcı məsləhətçi

Hüseynzadə Leyla Nigar qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Hüseynova Mahirə Nağı qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
“Elm-Təhsil İntegrasiyası” məqsədli qrant müsabiqəsinin
(EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ
VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQIQATLARDA
İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA
MƏLUMAT VƏRƏQİ
(Qaydalar üzrə Əlavə 16)

Layihənin adı: **Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı integrasiyası**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Hüseynova Mahirə Nağı qızı**

Qrantın məbləği: **23 100 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)-71/07/5-M-23**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **11 sentyabr 2020-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **6 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 noyabr 2020-ci il – 01 may 2021-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulma

Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi

1

Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

(burada doldurmalı) Layihənin nəticələri ali məktəblərdə tədris olunan Türkologiyanın əsasları, Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası, Dialektologiyanın əsasları fənlərinin tədrisində istifadə olunan dərsliklərinin yeni elmi məlumatlarla zənginləşməsini, bir çox məsələlərin yeni elmi baxış bucağından şərhini zəruriləşdirmişdir.

2

Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sistemində tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış

patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

1. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1

Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönlü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində)

(burada doldurmalı) Layihənin nəticələri ümumtürk kontekstində fundamental türkoloji tədqiqatların yeni istiqamətdə kompleks şəkildə araşdırılması üçün dəyərli materiallarla təmin edə bilər. Eyni zamanda əldə olunan nəticələr: a) ali məktəblərdə Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası, Dialektologiyanın əsasları fənlərinin tədrisində yeni elmi nəticələr kimi tətbiq oluna bilər; tədqiqat prosesində türk dillərinin inkişafı üzrə indiyə qədər müəyyən olunmuş tarixi inkişaf mərhələlərinə aid təsnifata yenidən baxılmasını zəruri edir; b) artıq yanlış konsepsiya kimi bir çox yanlışlıqlara yol açan, istiqamət verən Altayşünaslıq nəzəriyyəsinin yeni elmi faktlar əsasında şərhini şərtləndirir; c) türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası istiqamətində aparılan elmi araşdırmalardan alınan nəticələr böyük tarixi, ictimai-siyasi əhəmiyyət daşıyır, çünki bu ciddi elmi araşdırmaların nəticəsi indiyə qədər türkologiyada kök salmış yanlış və zərərli konsepsiyaların təkzibi üçün danılmaz faktlar verir.

SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

Aparıcı məsləhətçi

Hüseynzadə Leyla İlqar qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Hüseynova Mahirə Nağı qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
“Elm-Təhsil İntegrasiyası” məqsədli qrant müsabiqəsinin
(EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə**

**ALINMIŞ ELMİMƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)**

Layihənin adı: **Türk dilləri dialektlərinin qarşılıqlı integrasiyası**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Hüseynova Mahirə Nağı qızı**

Qrantın məbləği: **23 100 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF/MQM/Elm-Təhsil-1-2016-1(26)-71/07/5-M-23**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **11 sentyabr 2020-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **6 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 noyabr 2020-ci il – 01 may 2021-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

1. Elmi əsərlər (sayı)

№	Tamlıq dərəcəsi	Dərc olunmuş	Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
1.	Monoqrafiyalar			
	həmçinin, xaricdə çap olunmuş			

<p>2. Məqalələr</p> <p>həmçinin xarici nəşrlərdə</p>	<p><i>f.e.d., prof. Hüseynova Mahirə Nağı qızı (layihə rəhbəri).</i></p> <p>A. Azərbaycan dilinin ismi dialektizmlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 17-25.</i></p> <p>B. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində işarə əvəzlilikləri və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.40-44.</i></p> <p>C. Türk dillərində labiallaşma hadisəsi və onun dialekt və şivələrdə substrat qalıqları. <i>Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh.10-18.</i></p> <p>D. Для тyрок очень важно понимать общий язык общения. <i>Материалы V Международного научно-методического онлайн-семинара, Казан 18 февраля 2021 г. с.82-86</i></p> <p>E. Azərbaycan dili və dialekt və şivələrində eliziya (səs düşümü) hadisəsi və onun ümumtürk dillərində qarşılığı. <i>Filologiya məsələləri. Çapdadır.</i></p> <p><i>f.e.d., prof. Məşədiyev Qara</i></p> <p>A. Azərbaycan dilinin heyvandarlıqla bağlı dialekt və şivə sözlərin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 26-32.</i></p> <p>B. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində feilin əmr formasının morfoloji göstəriciləri və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.170-175.</i></p> <p>C. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində sifətin dərəcə əlamətlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 19-25.</i></p> <p>D. Azərbaycan dilinin dialekt leksikasında məişət əşyalarının adları ilə bağlı sözlər və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. <i>Filologiya məsələləri. №2. Bakı, 2021, səh. 238-245.</i></p> <p>E. Azərbaycan dili dialekt və şivələrində cingilti samitlərlə cingiliti samitlərin əvəzlənməsi hadisəsi və onun ümumtürk dillərində qarşılığı. <i>Filologiya məsələləri. Çapdadır.</i></p>	
--	---	--

f.e.d., prof. İsmayilova Mirvari Abbas qızı

- A. Azərbaycan mətbəx kultu leksikasının tarixi-etimoloji təhlili və türk dilləri dialektlərinə integrasiyası. Linqvostika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh.33-45.
- B. Azərbaycan dili dialekt və şivə sözlərinin qonşu dillərə integrasiyası. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020. Səh.99-102.
- C. Etnoqrafik səciyyəli dialekt leksikasının türk dilləri dialektlərində qarşılıqlı integrasiyası. Linqvostika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 26-33.

f.ü.f.d., dos. Səmədova Könül İbrahim qızı

- A. A.Şimal ləhcəsi şivə qruplarının təyini söz birləşmələri və qıpçaq dilinə integrasiyası. Linqvostika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 61-71.
- B. B.Şimal ləhcəsi şivə qruplarında idarə əlaqəsi və qıpçaq dil elementlərinin təzahürü. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh.140-144.
- C. E.Azərbaycan dilinin şimal ləhcəsi şivə qruplarında sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər və qıpçaq dil elementləri ilə müqayisəsi. Linqvostika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 53-59.
- D. Ə.Azərbaycan dilinin Şimal ləhcəsi şivə qruplarında sifətin dərəcələri qıpçaq dili ilə müqayisədə (Adjectives in the northern dialect accent groups of the Azerbaijani language in comparison with the kypchak language). 4Th International novruz conferengen on scientific research. Karabagh, Azerbaijan. March 18-21. səh. 328-332.

Təhməzov Zamiq İltifat oğlu

- A. Türk dilləri və dialektlərində ilkin uzanma hadisəsinin təzahürü. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh. 76-83.
- B. Dialekt və şivə sözlərinin ədəbi dilə inteqrasiya zərurətini doğuran səbəblər. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020, səh .9-13.
- C. Nəsimi leksikasının türk dilləri yazılı abidələri və dialekt leksikası kontekstində araşdırılması. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1, Bakı, 2021, səh. 76-83.
- D. Azərbaycan dilinin dialekt fonetikasında ı (ts) səsi və onun ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Filologiya məsələləri. Çapdadır.

Xaspoladlı Pərviz Xosrov oğlu

- A. Azərbaycan dilinin qohumluq münasibəti ilə bağlı dialekt və şivə sözlərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild I, №4, Bakı, 2020, səh.129-135.
- B. B. "Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri" adlı mənbədə türk dilləri materiallarının müqayisəli təhlili. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. №2, Bakı Slavyan Universiteti. 2020. Səh.45-49.
- C. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrindəki bəzi qoşmaların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Linqvistik problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, cild 2, №1. Bakı, 2021, səh. 84-91.
- D. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində düzəltmə isimlərin morfoloji göstəricilərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası. Filologiya məsələləri. №2. Bakı, 2021, səh. 246-253.
- E. Azərbaycan dili dialekt və şivələrində kar samitlərin kar samitlərlə əvəzlənməsi fonetik hadisəsi və onun ümumtürk dillərində qarşılığı. Filologiya məsələləri. Çapdadır.

3. Konfrans materiallarında məqalələr

O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında

f.e.d., prof. Hüseynova Mahirə Nağı qızı (layihə rəhbəri).

A. Azərbaycan dilinin bəzi dialekt və şivə leksik vahidlərinin qaqauz dilinə qarşılıqlı inteqrasiyası (Mutual integration of some dialect and accent lexical units of the Azerbaijani language into the Gagauz language). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh.680-685

f.e.d., prof. Məşədiyev Qara

A. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində qayıdış əvəzlilərinin ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası (Mutual integration of reflexive pronouns of dialects and accents of the Azerbaijani language into common turkic languages). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh. 672-679.

f.e.d., prof. İsmayılova Mirvari Abbas qızı

A. Türk dilləri dialektlərində fonetik fərqlənmələr/(Phonetic differences in turkish dialects). 3RD International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia. səh.34-41.

B. Ç.Türk dilləri və dialektlərində leksik-semantik inteqrasiya və diferensiasiya məsələləri (Issues of lexical-semantic integration and differentiation in turkish languages and dialects). 3ND International Conference Innovative Studies of Contemporary Sciences February 19-21, 2021, TOKYO, Japan.

C. D..Этнокультурологическая характеристика кулинарной культуры Азербайджана. «Совершенствование методики обучения языкам: площадка обмена прогрессивной практикой». Материалы V Международного научно-методического онлайн семинара, 18 февраля 2021, Казань, стр.120-126.

f.ü.f.d., dos. Səmədova Könül İbrahim qızı

- A. Şimal ləhcəsi şivə qruplarının sintaksində tabeli mürəkkəb cümlə və qırçaq dil elementlərinin inteqrasiyası. (Structure of subject complex sentence in the syntax of accent groups). 3RD İnternational European Conference on İnterdisciplinary Scientific Researcches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh. 29-33.
- B. Non-terminological words in the northern dialects of the Azerbaijani language «Совершенствование методики обучения языкам: площадка обмена прогрессивной практикой» Материалы V Международного научно-методического онлайн семинара, 18 февраля 2021, Казань, стр. 234-239.
- C. Şimal ləhcəsi dialekt və şivələrində zərflik budaq cümləsinin işlənmə xüsusiyyətləri. Envelope branch sentence in northern dialects processing features. 3ND İnternational Conference İnnovative Studies of Contemporary Sciences February 19-21, 2021, TOKYO, Japan

Təhməzov Zamiq İltifat oğlu

- A. Azərbaycan dilində feillərin və feil zamanlarının ifadə formalarının türk dilləri dialektlərinə inteqrasiyası (Integration of verbs and verb tenses into dialects of turkic languages). 3RD İnternational European Conference on İnterdisciplinary Scientific Researcches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh. 657-662.
- B. Dodaqlanma hadisəsinin türk dilləri və dialektlərində qarşılıqlı inteqrasiyası (Mutual integration of lips in the turkish languages and dialectes). 3ND İnternational Conference İnnovative Studies of Contemporary Sciences February 19-21, 2021, TOKYO, Japan.

Xaspoladlı Pərviz Xosrov oğlu

- A. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində kəmiyyət kateqoriyasının morfoloji göstəriciləri və onların ümumtürk dillərinə qarşılıqlı inteqrasiyası (Morphological indicators of the quantitative category of dialects and accents of the Azerbaijani language and their mutual integration into common Turkic languages). 3RD İnternational European Conference on İnterdisciplinary Scientific Researcches. January 15-16, 2021 / Comratstate University/ Comrat, Moldavia, səh. 650-656.

4. Məruzələrin tezisləri
həmçinin, beynəlxalq

	tədbirlərin toplusunda			
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

2. İxtira və patentlər (sayı)

No	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

No	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plenar, dəvətli, şifahi, divar)	Sayı
1.				
2.				
3.				

SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

Aparıcı məsləhətçi

Hüseynzadə Leyla İlqar qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Hüseynova Mahirə Nağı qızı

(imza)

"19" may 2021-ci il